

01**Przedsiębiorstwo Handlu Ubiorami „OTEX”
ul. Pabianicka 23**

Hasło reklamowe brzmiało „od stóp do głów ubiera Otex”. Kompozycja reklamy - skośne pasy wzorzystych tkanin - nawiązuje do sprzedawanego asortymentu, ale nie bezpośrednio, co czyni z tej reklamy znakomity przykład muralu drugiej generacji. Mural zaprojektowany przez Jerzego Jankowskiego, a zrealizowany przez Ryszarda Macharowskiego i Romana Szybalskiego.

02**Zakłady Przemysłu Jedwabniczego
„PIERWSZA”
al. Politechniki 20**

Bardzo kolorowa reklama wykorzystująca w kompozycji skosy dachu i powielająca je w rozmaity sposób. Informację ograniczono do minimum, odnajdziemy jedynie znak firmowy i nazwę zakładów. Mural zaprojektowany i zrealizowany przez Ryszarda Macharowskiego i Romana Szybalskiego w drugiej poł. lat 70. XX w.

03**Zakłady Przemysłu Dzwierskiego „OLIMPIA”
ul. Piotrkowska 242/250**

Twórcy reklam inspirowali się różnymi nurtami w sztuce nowoczesnej. W tym przypadku widzimy nawiązanie do stylistyki lat 60. XX wieku. Rola informacyjna została zredukowana do minimum, dostrzec można jedynie pełną nazwę Zakładów i ich znak firmowy.

04**Dom Towarowy „UNIERSAL”
ul. Abramowskiego 42**

„Uniwersal” był przez długie lata najchętniej, obok „Centralu”, odwiedzanym domem handlowym w Łodzi. Znajdował się przy pl. Niepodległości 4, a w całym mieście znajdowało się kilkanaście jego reklam. Ten mural cechuje się wyjątkową nowoczesnością kompozycji i świeżością pomysłu.

BARTOSZ STĘPIEŃ

Ur. 1982 r., od ponad dziesięciu lat zajmuje się dokumentacją łódzkich murali z czasów PRL i propagowaniem wiedzy o nich. W 2005 roku założył stronę internetową, gdzie zamieszcza zdjęcia reklam opatrzone komentarzami ich twórców. Na co dzień pracownik Muzeum Komunikacji Miejskiej MPK-Łódź.

www.murale.mnc.pl

bart@mnc.pl

RATUJMY ŁÓDZKIE MURALE

Akcja zainicjowana przez Katarzynę Jasińską i Marcina Polaka. Ma na celu ochronę wybranych murali z czasów Polski Ludowej i zwrócenie uwagi na ich wyjątkową wartość historyczną i artystyczną. W ramach projektu odbyły się m.in. wycieczki „Śladami Łódzkich Murali”.

www.ratujmylodzkimurale.pl

kasja101@o2.pl, marcinpolak@marcinpolak.com

**ŚLADAMI
ŁÓDZKICH
MURALI**

Biuro Promocji, Turystyki i Współpracy z Zagranicą
Urząd Miasta Łodzi
ul. Piotrkowska 87, 90-423 Łódź
tel. (+48 42) 638 44 76
fax (+48 42) 638 40 89
promocja@uml.lodz.pl

www.lodz.pl**ŚLADAMI
ŁÓDZKICH
MURALI**

ŁÓDŹ -

NAJWIĘKSZA W POLSCE GALERIA GRAFIKI REKLAMOWEJ

Pierwsze murale pojawiły się w latach 60. XX wieku, ale najwięcej reklam powstało w latach 70. i 80. na ścianach szczytowych kamienic odsłoniętych przy okazji tworzenia tras przelotowych, takich jak Trasa PP (ciąg ulic Zachodniej i al. Kościuszki) czy Trasa WZ (al. Piłsudskiego i al. Mickiewicza). Dzięki tym reklamom szare miasto stało się kolorowe, a sterczące ściany przestały kłuć w oczy.

Używając słowa „reklama” opisując murale z czasów PRL dokonujemy pewnego nadużycia znaczeniowego, gdyż... nie miały one funkcji reklamowej znanej obecnie. Z powodu braku wolnego rynku były to raczej ogromne obwieszczenia, wszak jeśli ktoś miał oszczędzać, to robił to w PKO, a produkty z zagranicy kupowano wyłącznie w Pewexie. Kampanie reklamowe mogły trwać nawet i 20 lat.

Oprócz przedsiębiorstw ogólnopolskich, takich jak Baltona, czy wspomniany Pewex oraz PKO, na ścianach reklamowały się łódzkie zakłady przemysłu włókienniczego. W wielu miejscach do dziś zachowały się murale Lido, Eskimo, ZPB im. Armii Ludowej czy zakładów Pierwsza.

Projektowanie reklam rozpoczynało się od pomysłu i kartki papieru. Podstawą był kontur ściany, na której miał powstać mural. Twórcy dobierali wielkość napisów do rozmiarów budynku, dbali o wyważenie głównych motywów oraz dobierali odpowiednią dla danej okolicy kolorystykę. Często dla potrzeb kompozycji wykorzystywano układ kominów, okien, czy skosy dachu.

Wykonując reklamę posługiwano się projektem w skali z naniesioną siatką. Sporadycznie w miarę możliwości stosowano rzutnik. Mural, w zależności od tempa prac i wielkości ściany mógł powstawać zarówno w kilka dni, jak i w kilka tygodni. Najczęściej prace wykonywała grupa dwu-, trzy-osobowa, rzadziej pojedyncze osoby.

Dzięki temu, iż twórcy ówczesnych reklam byli absolwentami rozmaitych akademii plastycznych, do dziś na ulicach Łodzi oglądać możemy całą masę naprawdę mocnych projektów graficznych, stanowiących kwintesencję stylu lat 60., 70. i 80. XX wieku. Pamiętajmy, iż wszystko to powstało bez pomocy komputerów, dzięki solidnej pracy kilkunastu łódzkich muralistów.

Zapraszamy na spacer szlakiem łódzkich murali.

EWOLUCJA MURALI

Pierwsze reklamy, tworzone w latach 60. i na początku 70., cechowały się znaczną dosłownością. Na ścianie pojawiał się reklamowany produkt, tak jak w przypadku zakładów fotochemicznych „Foton”, gdzie na ścianie pojawiły się rzędy pudełek filmów Fotopan. Częstokroć na jednej reklamie usiłowano przedstawić całą ofertę danego sklepu, co przekładało się na wizualne przeładowanie projektu.

Następna generacja murali zagościła na łódzkich ścianach w latach 70, a projekty w tym okresie oderwały się już od dosłowności. Do polecanego produktu odwoływano się na zasadzie symboliki lub skojarzenia, np. barwne pasy tkanin reklamowały sklep odzieżowy „Oteksu”. Takie ujęcie rodziło wiele nowych możliwości dla autorów murali, gdyż zwiększała się ich swoboda twórcza.

Trzecia generacja murali czasów Polski Ludowej cechowała się natomiast rozmachem i syntetycznością. W tym okresie stawiano na rozwiązania formalne, geometryczne i pozbawione nawiązań do reklamowanego produktu. Jednym słowem murale były nieskrępowanym popisem sztuki artystów. Projekty tworzone od połowy lat 70. były uniwersalne i wykorzystywały motyw powielonych figur geometrycznych, czego najlepszym przykładem jest reklama ZPB im. Armii Ludowej.

CIEKAWOSTKI

W Łodzi w czasach PRL-u zrealizowano ok. 200 reklam.

Najdłuższy mural ma ok. 270 metrów i reklamował Zakłady Przemysłu Wętnianego „Wiosna Ludów” (ul. Legionów / al. Włókiarzy). Został zrealizowany na trzech płaszczyznach przez Zbigniewa Łopatę (autor projektu).

Najwięcej reklam posiadały przedsiębiorstwa PSS „Społem”, PHU „Otex” i Totalizator Sportowy.

Najbardziej rozpoznawalne murale to motyl Peweksu, marynarz Baltony i Papieros (zachował się jedynie ten pierwszy).

Reklamy realizowane przy Trasie W-Z (al. Mickiewicza i al. Piłsudskiego) miały określony styl – wykorzystywały motyw rombu.

Murali propagandowych było niezwykle mało, do tych celów wykorzystywano głównie demontowalne plansze umieszczane na specjalnych stelażach.

05

Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. Armii Ludowej „ALBA”
ul. Żwirki 3

Znakomity przykład muralu trzeciej generacji: funkcja informacyjna sprowadzona do minimum, a ekspresja twórcza artysty postawiona na pierwszym miejscu. Reklama została zaprojektowana i zrealizowana w 1986 roku przez Andrzeja Feliksa Szumigaję, czerpiącego natchnienie z nurtu op-artu, stanowi najlepszy przykład muralu trzeciej generacji.

06

Powszechna Spółdzielnia Spożywców „SPOŁEM” w Łodzi Oddział Gastronomii
ul. Wólczańska 135

Ten długi mural doskonale widać z al. Mickiewicza, a prezentuje on łódzkie restauracje. Monotonię ściany złamano poprzez stopniowe zmienianie barw i pionowe motywy. Reklamę zaprojektował Jacek Arabski, realizując ją wspólnie z Adamem Kuśnierzem, Adamem Jaeschke i Witoldem Trandą na przełomie lat 70. i 80. XX w.

07

Zakłady Przemysłu Dziewiarskiego „LIDO”
al. Kościuszki 49/51

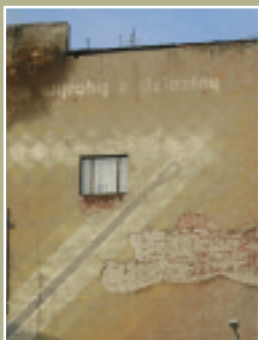
Reklama dzięki znakomitej lokalizacji widoczna była z bardzo daleka – zamykała ulicę Kopernika. Smukła kobieca postać polecała „najmodniejszą odzież damską” z zakładów „LIDO”, a kompozycję dopełniał powielony znak firmowy Zakładów na różnokolorowym tle. Projekt wykonał Jerzy Jankowski, a zrealizowali Ryszard Macharowski i Roman Szybilski w latach 70. XX w.

08

Przedsiębiorstwo Produkcji Galanteryjno-Odzieżowej „PROGAL”
ul. Lipowa 82

Projekt reklamy oparto na zestawieniu rozmaitych figur geometrycznych. Wprawne oko wychyci hasło „PROGAL ubiera dzieci”. Z lewej strony umieszczono znak firmowy zakładu.

09

Zjednoczenie Przemysłu Dziewiarskiego i Pończoszniczego
ul. Kilińskiego 120

Reklama inspirowana nurtem op-artu, z motywem igły dziewiarskiej w centralnym miejscu kompozycji. Na samej górze zleceńodawca zamieścił jakże nośne hasło „dla całej rodziny wyroby z dzianiny”, u dołu zaś odnaleźć można dane teled adresowe, w tym zapomniane dziś już telex. Mural zaprojektowany i zrealizowany przez Andrzeja Feliksa Szumigaję ok. 1978 roku.

10

Fabryka Dywanów „DYWILAN”
ul. Kilińskiego 105

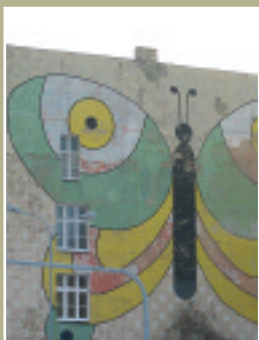
Na ogromnej ścianie w parku im. H. Sienkiewicza zrealizowano reklamę Dywilanu, elementy jej kompozycji nawiązują do zwojów dywanów. Bliżej ul. Kilińskiego umieszczono dane teled adresowe fabryki. Wcześniej na tej samej płaszczyźnie gościły reklamy Dywilanu.

11

Poczta Główna
ul. Kilińskiego 89

Reklama powstała w pierwszej połowie lat 70. XX wieku i informowała, iż Poczta Główna (u zbiegu ul. Kilińskiego i Tuwima) pracowała całą dobę. W kompozycji postawiono na duże liternictwo – liczył się jasny przekaz. Mural zaprojektowany i zrealizowany przez Jacka Arabskiego i Adama Kuśnierza.

12

Przedsiębiorstwo Eksportu Wewnętrznego „PEWEX”
ul. Sienkiewicza 21

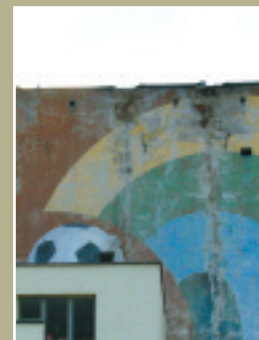
Najbardziej rozpoznawalny łódzki mural dzięki wielkiemu motylowi Peweksu. W sklepach tego przedsiębiorstwa można było kupić towary z Zachodu, takie jak jeansy czy klocki LEGO. Mural powstał w 1987 roku, zaprojektowany został przez Jerzego Bystrego i Pawła Porzyckiego, a przy realizacji współpracował z nimi Zenon Adamkiewicz.

13

Łódzki Park Kultury i Wypoczynku
ul. Narutowicza 1

Mural zachęcał do odwiedzenia parku na Zdrowiu, gdzie do dziś są takie atrakcje jak ZOO czy Lunapark. Kompozycja, przywodząca na myśl słoneczko, miała swój dalszy ciąg na sąsiedniej ścianie, będący lustrzanym odbiciem widocznego motywu. Reklama zaprojektowana przez Zdzisława Beka, a zrealizowana ok. 1977 przez Zenona Adamkiewicza.

14

Totalizator Sportowy
ul. Limanowskiego 20

Ulicę Zachodnią od wielu lat ożywia tajemnicza piłka futbolówka w dynamicznym ujęciu. Jest to dawna reklama Totalizatora Sportowego, zaprojektowana przez Jerzego Jankowskiego, a zrealizowana przez Ryszarda Macharowskiego i Romana Szybilskiego. Główne hasło loterii to „Totalizator Sportowy buduje obiekty sportowe”. Realizacja reklamy nastąpiła w latach 70. XX w.

15

Powszechna Spółdzielnia Spożywców „SPOŁEM” - Dom Handlowy „CENTRAL”
ul. Zgierska 21

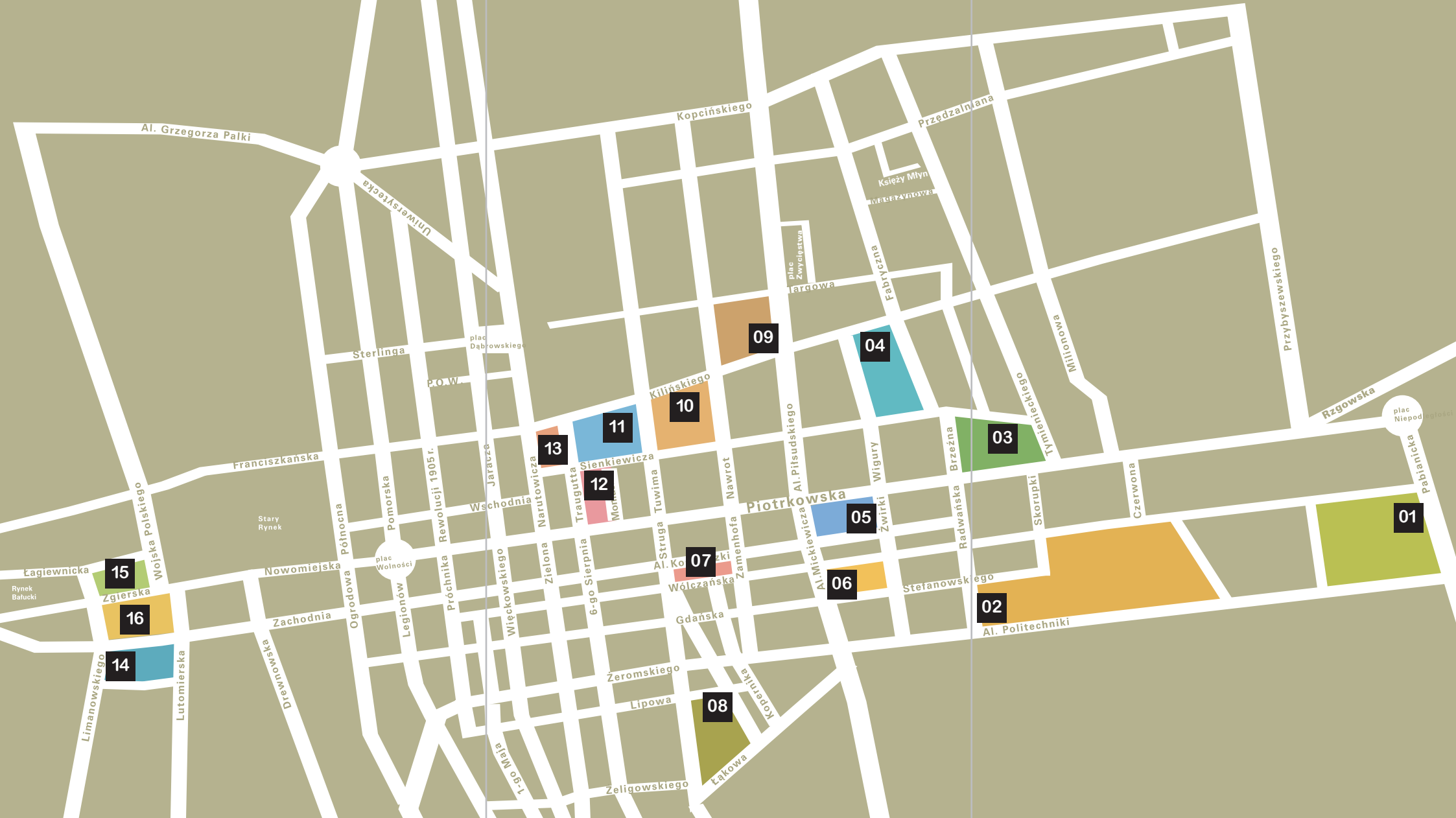
„Central” to legenda łódzkich domów handlowych – w czasach PRL-u jego bogaty asortyment przyciągał klientów z całego województwa i kraju. W reklamach Społem wykorzystywano bardzo często motyw „tęczy spółdzielców” – tu w postaci koła. „Central” istnieje do dziś.

16

Warszawskie / Bydgoskie Zakłady Fotochemiczne „FOTON”
ul. Zgierska 40

Prawdopodobnie najstarszy łódzki mural-reklama. Przedstawiciel pierwszej generacji, kiedy to na ścianie malowano reklamowany produkt, a kompozycja była bardzo prosta. W tym przypadku widoczne są pudełka z filmami Fotopan. Co więcej, w tym przypadku kompozycję narzucają linie kominów, w późniejszych projektach już tak mocno architekturą się nie sugerowano. Lata 60. XX w.

01 Przedsiębiorstwo Handlu Ubiorami „OTEX”, ul. Pabianicka 23

02 Zakłady Przemysłu Jedwabniczego „PIERWSZA”, al. Politechniki 20

03 Zakłady Przemysłu Dziewiarskiego „OLIMPIA”, ul. Piotrkowska 242/250

04 Dom Towarowy „UNIWERSAL”, ul. Abramowskiego 42

05 Zakłady Przemysłu Bawełnianego im. Armii Ludowej „ALBA”, ul. Żwirki 3

06 Powszechna Spółdzielnia Spożywców „SPOŁEM” w Łodzi
Oddział Gastronomii, ul. Wólczańska 135

07 Zakłady Przemysłu Dziewiarskiego „LIDO”, al. Kościuszki 49/51

08 Przedsiębiorstwo Produkcji Galanterijno-Odzieżowej „PROGAL”,
ul. Lipowa 82

09 Zjednoczenie Przemysłu Dziewiarskiego i Pończoszniczego
ul. Kilińskiego 120

10 Fabryka Dywanów „DYWILAN”, ul. Kilińskiego 105

11 Poczta Główna, ul. Kilińskiego 89

12 Przedsiębiorstwo Eksportu Wewnętrzznego „PEWEX”, ul. Sienkiewicza 21

13 Łódzki Park Kultury i Wypoczynku, ul. Narutowicza 21

14 Totalizator Sportowy, ul. Limanowskiego 20

15 Powszechna Spółdzielnia Spożywców „SPOŁEM”
- Dom Handlowy „CENTRAL”, ul. Zgierska 21

16 Warszawskie/Bydgoskie Zakłady Fotochemiczne „FOTON”, ul. Zgierska 40

INFORMACJA TURYSTYCZNA

ul. Piotrkowska 87, tel. (+48 42) 638 59 55, fax (+48 42) 638 59 56

ul. Sienkiewicza 67, tel. (+48 42) 663 77 33

Manufaktura (Rynek), tel. (+48) 695 131 113

Port Lotniczy Łódź im. Władysława Reymonta, tel. (+48 42) 683 52 56

Dworzec PKP Łódź Fabryczna, Plac Sałacińskiego 1, tel. (+48 42) 205 55 05

Dworzec PKP Łódź Kaliska, al. Unii Lubelskiej 3/5, tel. (+48 42) 205 42 00

Dworzec PKP Łódź Widzew, ul. Służbowa 8, tel. (+ 48) 697 006 700

Stary Rynek 1, tel. (+48 42) 661 46 66

